

мовы: а) шырокае выкарыстанне адсубстантыўных назойнікаў з *-нік* са значэннем аматара, ахвотніка да таго, што названа ўтваральным словам: *ігрушнік, капуснік, кілбаснік, крупенік, кулешнік*; б) пашыранасць зборных суфіксальных назойнікаў на месцы форм множнага ліку ў літаратурнай мове: *аглабленне* (аглоблі), *басяччо, вантроб'е, капыцце, клінне*; в) адзінкавых: *аборына, лыжына*; г) існаванне ў гаворках усходу рэспублікі фемінінатываў з фармантам *-ша* ці *-шыя* паралельна з лексемамі на *-ка* ці без іх: *аматарка і аматарша, аматарыя; брыгадзерка і брыгадзерша, брыгадзерыя, доктарыя*.

Шмат у народнай мове экспрэсіўных асабовых назойнікаў-кандэсатаў: *лупасцік* (лупаты чалавек), *дабрадушнік, ненаеднік, кучарайчык, лаланосік, даўганосік, даўганожка*. Значэнне непаўнаты якасці (прыметы) можа перадавацца з дапамогай канфіксацыі — прыстаўкі *над-* і суфікса нулявога: *надзелень* — крыху зеленавата, *надсыр* — крыху сыравата. Як паралельныя лексемы выкарыстоўваюцца ў гаворках вытворныя з канататыўнымі суфіксамі *-у-а, -уган, -ішч-а*: *лясюга і лясюган, лясцішча; айсюган і айсішча; кабанюга і кабанішча*. У гаворках нярэдка выкарыстоўваюцца неаднолькавыя ў словаўтваральных адносінах дзеясловы пры розным іх значэнні, а ў літаратурнай мове такога размежавання няма: *акаціць* — прывесці ягня і *акацяніць* — прывесці кацяня, параўн. у «Глумачальным слоўніку беларускай мовы» (Т. 1, с. 209): *акаціцца, акоюцца*; зак. Нарадзіць кацянят, ягнят, казлянят, зайчанят.

Бачым у кнізе і надта каштоўныя для этымалогі моўныя факты: бясуфіксную лексему *зер* на месцы літаратурнай *зрок*; слова *дзяржава* мае першааснае значэнне «апора, тое, што трымае на сабе». З адцягненым значэннем прыметы бытуюць прыметнікі з суфіксам *-ін-а* на месцы слоў на *-ізна* (апошнія лічацца запазычанымі з польскай мовы): *квывіна, касіна*.

У канцы кнігі падаюцца тэксты. Тут бачым прыказкі і прымаўкі, прыгаворкі, жарты, выразы-формулы, зачынны, клятвы і пажаданні, праклёны і зламаныя пажаданні, дыялогі, частушкі, песні, замовы, анекдоты, легенды, павер'і, паданні, апавяданні.

Падсумоўваючы сказанае, хочацца падкрэсліць, што кніга «Сучаснае народнае слова» багатая на цікавыя знаходкі, арыгінальныя лексемы. Сабраны руплівым даследчыкам каштоўныя лексічны скарб будзе з поспехам выкарыстаны мовазнаўцамі пры вырашэнні важных і складаных праблем. Гэтыя скарбы, несумненна, зацікавяць пісьменнікаў, журналістаў, настаўнікаў, усіх, хто цікавіцца родным словам, дбае пра яго росквіт.

П. У. Сцяцко,
П. М. Чайкун

Образование в современном мире: состояние и тенденции развития / Под ред. М. И. Кондакова. М.: Педагогика, 1986. 248 с.

Рецензируемое издание, подготовленное коллективом авторов, включает статьи, освещающие многообразные педагогические проблемы. Это — и влияние социального и научно-технического прогресса на образование, и анализ состояния образования в странах социализма, в освободившихся и развивающихся странах Азии, Африки и Латинской Америки, в капиталистических странах. Это перспективные социальные проблемы народного образования и прогнозирование его развития, вопросы охраны природы и окружающей среды. Книга дает яркое представление о направлении и характере развития образования в мире, глубоких противоречиях и прогрессивных изменениях, характерных для нашей эпохи.

Несомненным достоинством сборника является то, что в нем освещаются социальные, экономические и идеологические стороны педагогических проблем. Авторы показывают объективную основу противоречий, присущих буржуазной школе, неизбежность их углубления и обострения.

В открывающей книгу статье доктора экономических наук В. Г. Онушкина «Социальный и научно-технический прогресс и образование» на основе обстоятельного анализа большого фактического материала приводятся убедительные аргументы о преимуществах социализма в области образования, прослеживается сложный процесс вступления ряда освободившихся стран на путь социалистической ориентации. Большое внимание уделяется актуальной проблеме непрерывного образования.

Статья доктора педагогических наук З. А. Мальковой «Образование в странах социализма» посвящена совершенствованию системы образования в странах социализма и перспективах ее развития до 2000 года. Сопоставительный анализ развития общественных систем образования и воспитания в странах социалистического содружества позволил автору выделить в них следующие общие тенденции: 1) последовательная реализация принципа социального равенства в образовании; 2) совершенствование содержания и методов обучения; 3) обогащение условий для развития способностей и интересов личности; 4) соединение обучения с производительным трудом; 5) воспитание идейной убежденности и социальной активности; 6) совершенствование послешкольного образования.

Проблемы образования в развитых капиталистических странах рассматриваются в статьях доктора педагогических наук В. Л. Вульфсона и кандидата исторических наук В. В. Миронова.

Школе и педагогике развивающихся стран Азии, Африки и Латинской Америки посвятили свои статьи кандидаты педагогических наук В. П. Борисенко, В. З. Клепиков и кандидат исторических наук В. П. Беляев, отметившие, что педагогическая наука здесь является одной из наиболее интенсивно развивающихся отраслей социальных знаний, а сфера образования превратилась в арену ост-

рой политической и идеологической борьбы.

Определенный интерес вызывает статья доктора исторических наук И. В. Бестужева-Лады, в которой рассматриваются перспективные социальные проблемы народного образования в глобальных масштабах.

Статья доктора педагогических наук Б. С. Гершунского знакомит с проблемами и перспективами развития науки прогностики, изучающей проблемы будущего вообще и образования в частности. Статья доктора педагогических наук И. Д. Зверева посвящена проблемам охраны природы и экологического образования.

Изучение опыта других стран лишь тогда представляет большой интерес, когда переходит от общего теоретизирования, констатации фактов к практическому применению накопленного в мире положительного опыта, естественно, с учетом его использования в конкретных социальных условиях. Поэтому нам представляется, что рецензируемая книга значительно выиграла бы, если бы в ней давались рекомендации по совершенствованию работы в советской школе.

**А. А. Кадушина,
Л. В. Сундукова.**

А. М. Поповський. Мова фольклору та художньої літератури Південної України XIX — початку XX століття: Навчальний посібник. Дніпропетровськ, 1987. 84 с.

Даследаванне істотна дапаўняе вучэнне аб першакрыніцах, шляхах і тэндэнцыях фарміравання сучаснай украінскай літаратурнай мовы. У навучальным дапаможніку адзначаецца, што фарміраванне норм сучаснай украінскай літаратурнай мовы з'явілася вынікам шматграннай дзейнасці майстроў мастацкага слова з розных рэгіёнаў Украіны, бо, як вядома, грунтоўныя лінгвістычныя даследаванні нахшталт М. В. Ламаносава ў гісторыі рускай мовы, В. Караджыча (сербскай), І. Даброўскага (чэшскай) з'явіліся ва ўкраінскай мове толькі ў пачатку XX стагоддзя. Такім чынам, на пачатковым этапе фарміравання сучаснай украінскай літаратурнай мовы галоўную ролю адыгрывалі пісьменнікі, на пазнейшым — пісьменнікі і навукоўцы.

Паўднёваўкраінскія пісьменнікі XIX — пачатку XX стагоддзя ўздымаліся ў сваёй творчасці да такіх вышынь, калі творы становіліся зразумелымі для ўсіх украінцаў. А па гэтай прычыне, як слушна адзначаецца ў рэцэнзіруемым дапаможніку, пісьменнік павінен добра валодаць не толькі моваю свайго сятла ці вобласці, а моваю свайго народа, якая зразумела ўсім яе носьбітам. Майстрам мастацкага слова XIX — пачатку XX стагоддзя выпала нялёгкае місія — ва ўмовах царскага прыгнёту весці несупынную барацьбу не толькі за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень сваіх твораў, але і за развіццё украінскай літаратурнай мовы. Аўтар пераканаўча аргументуе свае адназначныя адносіны да праблемы ўзаемаадносін мовы фальклору і мовы дыялектаў. Народная творчасць, мова яе жанраў цесна звязана з мовай жывых гаворак. Такім чынам, адмаўляцца наддыялектны характар мовы фальклорных твораў, бо параўнальны аналіз фальклорных твораў і паўднёваўкраінскіх гаворак сведчыць аб шмат якіх агульных для іх фанетыка-марфалагічных і лексічных прыметах. У карысць адмаўлення наддыялектнага характару фальклору сведчыць і той факт, што паводле назіранняў аўтара, у склад адзінаццацітомнага «Слоўніка украінскай мовы» увайшлі тыя слоўныя адзінкі, якія былі ўласцівы дыялектам і фальклору пэўнай тэрыторыі. Такія слоўныя адзінкі, будучы ўжыты ў мове мастацкай літаратуры, з часам атрымлівалі агульнанацыянальную вядомасць.

Пэўнае практычнае значэнне для даследчыкаў гісторыі любой усходнеславянскай мовы маюць рэестры слоў і словазлучэнняў, узятыя з мовы твораў некаторых паўднёваўкраінскіх пісьменнікаў, іх тэматычная класіфікацыя, арэал пашырэння і г. д. Аднак, на наш погляд, метаэгоідней было б падаваць гэтыя рэестры як адзіныя, бо прадстаўленне іх па кожнаму пісьменніку паасобку непазбежна выклікае паўторы і нязручнасць у карыстанні.

У цэлым жа вучэбны дапаможнік А. М. Папоўскага будзе карысным для студэнтаў, выкладчыкаў і ўсіх тых, хто цікавіцца пытаннямі гісторыі усходнеславянскіх моў і асабліва ўкраінскай.

У. М. Лазоўскі